

ZÁKLADY METODIKY PRÁCE VEDOUCÍCH VČELAŘSKÝCH KROUŽKŮ

Ing. Ivan Miller, Ph.D.,

Česká zemědělská univerzita v Praze, Institut vzdělávání a poradenství

miller@ivp.czu.cz

Osnova:

Jaký je společenský význam práce vedoucího včelařského kroužku?

Jak získávat zájemce - jaké jsou účinné metody pro získávání členů?

Jaké pedagogické zásady je třeba dodržovat v zájmové činnosti?

Jaké cíle si má stanovit vedoucí včelařského kroužku?

Jaké formy, metody a materiální prostředky je vhodné používat?

Jak organizovat schůzky?

Jaký jsem asi vedoucí? Jsem dobrý psycholog? Umím vhodně komunikovat?

Kde hledat optimismus pro další práci?

---

1. Jaký je společenský význam práce vedoucího včelařského kroužku?

Jedná se o dobrovolnou aktivitu vedoucích i členů – mladých lidí, školáků. Z hlediska pedagogické terminologie se jedná o mimoškolní aktivitu mládeže, o aktivitu ve volném čase! Co je to „volný čas“? Taková část dne, kterou si člověk vymezí tak, že jej může trávit podle svých možností a představ (mimo čas v zaměstnání, mimo spánek, mimo další nutné činnosti v domácnosti apod.) Volný čas úzce souvisí se životním stylem!

Ze společenského hlediska je každá vhodně směřovaná činnost mládeže vysoce ceněna, odvádí mladé od společensky nežádoucích aktivit (party, drogy, násilí, vandalismus.....).

Včelařství navíc vede mladé lidi k lásce k přírodě, k živé i neživé a činnost přináší i osobní prospěch (med, včelí produkty - ve srovnání např. se sportem, ten působí na jiné oblasti rozvoje osobnosti - přináší rozvoj tělesný, duševní, rozvíjí soutěživost, vede k týmové spolupráci, vybití přebytkové energie apod.).

Vedoucí kroužku se tak významně podílí na formování mladé osobnosti a má tedy celospolečenský význam, který není doceňovaný! Každý, kdo pracuje s mládeží ve volném čase, zaslouží uznání a obdiv!

Vedoucí včelařského kroužku je pedagog volného času !

Má silný vliv na své členy, ale také přebírá velkou zodpovědnost !

2. Jak lze získat zájemce, jaké jsou účinné metody pro získávání členů?

Pro získávání je třeba používat co nejšířší škálu prostředků, neboť na každého působí něco jiného!

Jaká je cílová skupina?

a) vyhledat kontakt se školou, s DDM, (domy dětí a mládeže) ...

b) působit osobně na žáky škol i na rodiče

c) použít slovo – informace, o činnosti, aktivitách, atraktivní příhody a pod.

d) použít názornost – včelí produkty, ochutnávky medu, medového pečiva, dalších včelích produktů, video,

e) připravit tištěné materiály

f) využít místní tisk ....

g) využít webové stránky

h) využít současné členy- přivedou své kamarády ....

Využívat jen pozitivní motivace!!! Informace pravdivé, ale nezastrašovací (důraz jen na zdravotní způsobilost pro práci u včel)!

3. Jaké obecné pedagogické zásady je třeba dodržovat v zájmové činnosti?

- **Požadavek dobrovolnosti** - vychází z dobrovolného rozhodnutí se zapojit do aktivit, ale tím bere člen na sebe i odpovědnost respektovat určitý řád této organizace. Záleží na vedoucím, aby vedl činnost tak, aby nabízený program přijímali členové dobrovolně. To předpokládá znalost a respektování potřeb a přání dětí a účinnou *motivaci*! Požadavek je náročný, ale je základem úspěchu!
- **Požadavek aktivity** – předpokládá vedení dětí k aktivnímu podílu ve všech fázích činnosti, tedy v plánování, přípravě, realizaci i hodnocení. Podmínkou je podporování iniciativy, nápaditosti a samostatnosti včetně uplatňování samosprávných prvků (*participace*).
- **Požadavek seberealizace** – znamená takovou strukturu činnosti, aby každý jednotlivec mohl uplatnit své specifické vlohy a schopnosti a být tak v některé činnosti úspěšný. Právě v mimovyučovacích aktivitách může najít uplatnění i dítě, které je méně úspěšné ve škole! Prožitek úspěchu je silně motivující a významný pro zdravý duševní vývoj člověka (*komenzační funkce*).
- **Požadavek pestrosti, zajímavosti a přitažlivosti** – týká se obsahu, metod a forem práce, jejich střídání. Předpokládá i rovnováhu mezi organizovanou a spontánní činností, respektování individuálních zájmů a potřeb dětí.
- **Požadavek zájmového zaměření** – zájmová činnost musí činit nejdůležitější součást aktivit. Musí podněcovat, rozvíjet, prohlubovat a kultivovat zvolenou oblast. Z každé schůzky by si měli odnést buď poznatek, prožitek, dovednost, či postoj z oblasti včelařství.
- **Požadavek citlivosti a citovosti** – určuje vedoucímu - pedagogovi volného času zvýšenou citlivost při vedení a motivování, působí na rozumovou i citovou složku a má vyvolávat především kladné emocionální zážitky.
- **Požadavek na sociální kontakt** – volný čas v kroužku má být prožíván v interakci s ostatními, s přáteli, každý by měl být přijímán, mít ve skupině své místo. Řídit cíleně komunikaci mezi vedoucím a členy, mezi členy navzájem.
- **Požadavek kvality a evaluace** – vedoucí se musí zamýšlet, zda se mu daří dosahovat stanovených cílů (vnitřní evaluace), ale musí být schopen prokázat výsledky své práce navenek (vnější evaluace). To jsou např. dosahované výsledky na soutěžích, ale i výsledky dotazníkového šetření u členů, jejich rodičů a pod.

4. Stanovení cílů v práci vedoucího včelařského kroužku

Co je cílem vedoucího včelařského kroužku ?

Přivést další zájemce k aktivnímu včelaření nebo alespoň ke kladnému postoji ke včelaření, k přírodě a k živým tvorům!

Existuje hierarchie cílů!

Nejnižší jsou cíle jednotlivých schůzek, nejvýše je obecný cíl uvedený výše.

Co může být cílem jednotlivých schůzek?

- *vědomosti*

- *dovednosti (senzorické, motorické, senzomotorické, intelektuální)*

- *postoje*

Cíle musí být:

- jasně formulované („dnes se naučíte .....,“ „dokážete rozeznat....“, „budete pozorovat...“, „sestavíte ....“, apod.)
- přiměřené věku, chápání, času, materiálními podmínkám....
- ve výsledku dobře posuzovatelné (vyhodnocené, kontrolovatelné), přičemž - jak se bude výsledek posuzovat musí být známo hned na začátku činnosti!

5. Jaké formy a metody je vhodné používat?

Forma je organizační uspořádání zájmové aktivity.

Nejčastěji to bude :

- a) schůzka, pravidelné setkávání členů na určitém místě
- b) vycházka
- c) výlet
- d) odborná exkurze
- e) beseda
- f) a j.

ad a) **schůzka** – bývá stanovena na určitý den a na určité časové rozmezí, které je třeba respektovat a měnit jen výjimečně! Každá změna narušuje harmonii práce a vede k roztržičnosti zájmů členů!

Schůzka by měla mít určitý řád, její pestrost by se měla projevat v metodických postupech - ne v chaosu průběhu schůzky:

Co to znamená řád? Neznačí to řád jako ve škole, ale znamená to:

- při zahájení schůzky si zjistit a registrovat, kdo se schůzky zúčastnil (musí to zajímat vedoucího a může to často zajímat i rodiče apod.), sdělit jasně cíl schůzky a naznačit činnosti, motivovat
- provést instruktáž, je-li třeba, a věnovat se naplánovaným činnostem (mít připravený materiál, pracoviště pro všechny členy), sledovat činnost členů, korigovat ji podle potřeby citlivým způsobem
- v závěru převzít výsledek činnosti, vyhodnotit jednotlivce i skupinu
- pochvala je vždy více motivující nežli napomínání a výtky
- ukončit setkání v určený čas, poděkovat členům za práci a s úsměvem se rozloučit

ad b) *vycházka* je oblíbená forma, je možno ji zařadit když je vhodné počasí. Může to být tématická vycházka za nějakými medonosnými druhy rostlin, jejich poznávání, ale i pozorování včel na různých porostech apod. Doporučit fotografování, připravit výstavu apod.

ad c) *výlet* - nemá jen odbornou náplň, ale i kulturně poznávací a společenskou náplň, může být jak pěší, tak i s nějakou dopravou – záleží na finančních možnostech

ad d) *odborná exkurze* – je tématicky zaměřená, např. k velkovčelaři, do podniku zpracovávající med, do prodejny včelařských potřeb apod. Důležitá je příprava takové exkurze a připravit na ní i členy

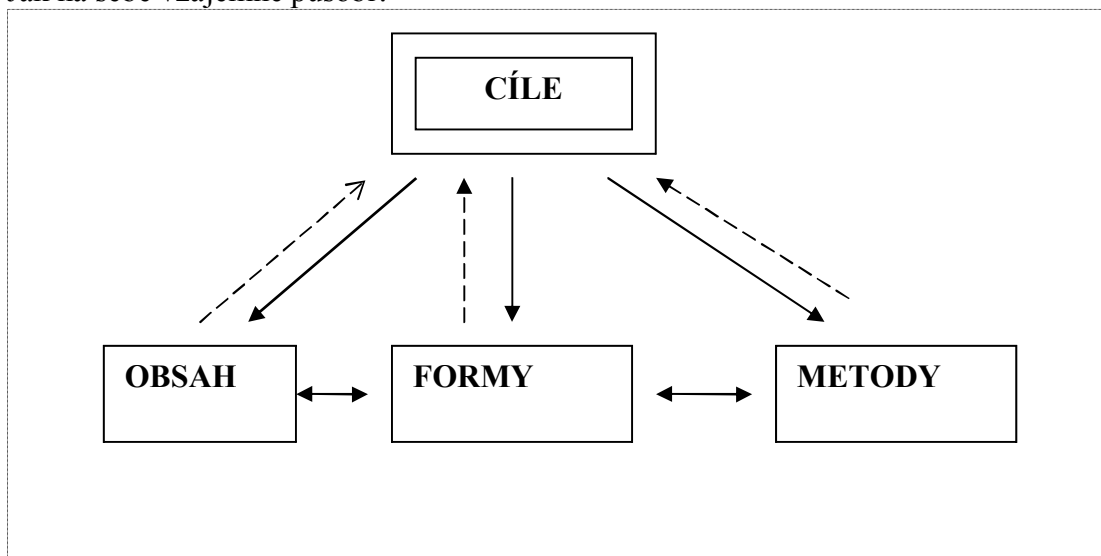
ad e) *beseda* – pozvat odborníka, který má vztah k mladým a umí k nim promluvit

ad f) *návštěva výstavy, soutěže....*

Metoda je způsob, jakým jsou členové vedeni při svých aktivitách.

Vedoucí má k dispozici širokou škálu metod, jejich pestrost a vhodná volba střídání tvoří základ úspěchu v zájmové práci! Cíle, metody a formy jsou vzájemně provázány, ale je mezi nimi určitá hierarchie!!

Jak na sebe vzájemně působí?

Pozor! Jen některé směry působení jsou vhodné! (které?)

Metody lze třídit dle různých hledisek, dle různých autorů. Je použito jedno z možných třídění spojující funkci metod s použitými prostředky.

- *metody slovní (verbální)*
  - *přednáška* – monologická nevhodná pro práci v kroužku
  - *vysvětlování* – velmi běžná metoda. Vedoucí sděluje nové poznatky po krocích, logicky, sleduje reakce členů a musí mít jistotu, že členové rozumějí a potom postupuje dál
  - *beseda* – např. se specialistou, při ní převažují otázky od dětí, ty *nemusí mít* o problematice žádné znalosti
  - *diskuze* – výměna názorů na určité téma, účastníci *musí mít* o diskutované problematice určité znalosti
  - *rozhovor* – vhodně kladenými otázkami přivede vedoucí své členy k novým poznatkům. Výhodou je aktivita dětí, podněcuje se zvědavost, je to ale namáhavé pro vedoucího a vyžaduje zkušenosti i obratnost v kladení otázek

Která z metod je nejčastěji používaná? Proč?

- *metody praktické činnosti*. Princip je ten, že praktickou činností získají členové nové dovednosti i poznatky. Tato skupina metod využívá nejčastěji následující postup:
  - instruktáž
  - ukázkou
  - procvičení

Je to metoda velmi běžná, ale i ta musí být zvládnuta profesionálně.

Nejběžnější chyby: instruktáž není vedena po částech, vedoucí se chce předvést a dětem přijde činnost příliš složitá, obávají se neúspěchu.

Opak – instrukce vedoucího jsou příliš detailní, děti se cítí podceňovány.

Ukázka musí být precizní, vedoucí může předvést svou profesionalitu a získává tak autoritu!

Při procvičování musí být trpělivý, pozitivní – i malá pochvala působí mnohem silněji nežli rázné napomenutí !

Nutné je zajištění potřebného materiálu, aby mohli všichni pracovat. Je možno organizovat různé činnosti, které je vhodné střídat.

Podporovat vzájemnou spolupráci, kooperaci a pomoc zkušenějším začátečníkům (pověřovat je úkoly)!

- *metody názorného poznávání předmětů a jevů* (praktické poznávání rostlin, vývojových fází včel apod.) Nacvičit u dětí pozorovací schopnost, motivovat jejich sebevědomí tím, že právě praktickým poznáváním přírody budou znát více než ostatní děti. Lze využívat i výukové videoprogramy a pod.
- *metody her* – jsou zábavné, ale vyžadují speciální přípravu, vyžadovaly by celý seminář. Necht' je používá ten, komu jsou blízké a má s nimi zkušenosti ve skupině dětí, kterým tyto metody vyhovují
- *soutěžení*- jsou velmi oblíbené a funkční. Soutěžit lze téměř ve všem a je třeba nalézt takové druhy soutěží, aby v nich vynikaly děti s různými schopnostmi (nejen intelektuálními schopnostmi, ale i manuálními dovednostmi a pod.).
- *metody hodnocení* jsou důležité, neboť mají vysokou motivační funkci. Hodnocení musí být součástí každé schůzky. Protože se jedná o zájmovou činnost, musí převažovat výběr pozitivních prvků v projevu členů (začít vždy s pochvalami) a teprve ve druhé řadě použít inhibiční postupy: „nelíbilo se mi.....a věřím, že ....“ .

Jaké metody použít na neukázněné, “ zlobivé“ děti?

Jeden z doporučených postupů:

- Na prvních schůzkách - v závěru vzájemného seznámení vedoucí sdělí plán celoročních činností a vysvětlí své představy o fungování komunikace a svá očekávání týkající se chování členů.
- Při nevhodném chování ihned děti upozornit a utlumovat (inhibovat) je. Nezvyšovat hlas, vysvětlovat!
- Při opakování využít diskusi o chování kamaráda s ostatními, aby vyjádřili svůj názor.
- Dalším krokem může být výstraha, spolupráce s rodiči. Neopominout kladné stránky člena – zvýraznit je jak jemu, tak i rodičům.
- Při dalších komplikacích, především v případě šikany, ubližování ostatním a je-li třeba ochránit ostatní členy, přejít k nejradikálnějšímu kroku – vyloučit.

Osobní poznámka: Je pořád lepší mít problémového člena na očích v kroužku a mít na něho nějaký vliv, nežli je vrhnout „na ulici“ do nevhodné party!! Vyžaduje to ale od vedoucího „železné nervy, nekonečnou trpělivost a pedagogický optimismus“ .

6. Jak organizovat schůzky?

Náplň schůzek má vycházet z *dlouhodobého plánu*, je dobré, když hlavní činnosti souvisejí s včelařským rokem.

Členové by měli vědět, co je během roku čeká, co se od nich očekává po určitém období , co si osvojí. Je dobré, když má vedoucí vytvořené určité stupně mladého včelaře, každý stupeň potom nějak certifikuje (diplom apod.).

Každou schůzku je třeba mít řádně připravenou po stránce obsahu a po stránce materiální. Schůzky by měly mít přesný časový řád (stanovení času začátku a konce schůzky), každá odchylka od časového stereotypu naruší funkčnost kroužku.

Schůzka by měla mít promyšlenou strukturu, jedna z nejběžnějších struktur je:

a) zahájení, přivítání, zjištění přítomnosti dle jmen, úvodní pozitivní přátelská komunikace

- b) seznámení s cílem schůzky a s jejím průběhem, cíl formulovat vzhledem k tomu, co se členové naučí, co si osvojí, co jim schůzka přinese, součástí této části je i motivace-upozorní i na bezpečnost a hygienu při další činnosti
- c) organizační rozdělení skupiny, přidělení materiálu, instruktaž a podobně – závisí na použité metodě
- d) vlastní činnost členů koriguje vedoucí a dbá na správné vykonávání činnosti
- e) převzetí výsledků činnosti (výrobek, výsledek pozorování, přezkoušení při poznávání rostlin a pod.)
- f) závěrečné hodnocení skupiny, jednotlivců neopomíjet, má velký motivační význam a je základem vytváření dobrých vztahů ve skupině i dobrých vztahů mezi vedoucím a členy

Příklady námětů pro schůzky

Bezpečnost a hygiena při práci u včel	Chování u včelstva, pozorování česna
Včelí rodina, její členové	Úl, jeho stavba, jeho umístění
Včelařské nářadí	Anatomie včely (stavba těla)
Včelí produkty	Pozorování přírody ve spojení se včelami
Medonosné byliny, dřeviny	Práce s voskem, propolisem, pylem, mateří kašička
Med, jeho složení a vlastnosti	Výživa včel
Choroby a škůdci včel, ochrana proti nim	Příprava rámků
Desinfekce úlů	Přikrmování včel
Přemísťování včelstev	Medobraní
Rojení, práce s rojem	Oddělek, přidávání matky...
Základy plemenářské práce	Včelařský rok
.....	.....

7. Jaký jsem asi vedoucí? Jsem dobrý psycholog ? Umím vhodně komunikovat?

Vedoucí včelařského kroužku je pedagog volného času!

Osobnost vedoucího včelařského kroužku

Vedoucí včelařského kroužku je dobrovolný pracovník, který se rozhodl ve svém volném čase věnovat mládeži a převzít určitou odpovědnost za ni. Je to tedy pedagog volného času mládeže !

- a) Formální požadavky- bezúhonnost pro práci s mládeží
- b) Osobnostní předpoklady:
  - pedagogická způsobilost – osvojené metodické postupy zájmového vzdělávání (znalosti z pedagogiky volného času)
  - psychologická způsobilost (znalost psychologie mladých lidí a použitelné techniky při práci s nimi, osvojené principy účinné komunikace)
  - vhodné charakterové a morální vlastnosti

Komplex celé této struktury se projevuje v tzv. osobnostních **KOMPETENCÍCH**

Kompetence je způsobilost k excelentnímu vykonávání určité činnosti. Je to komplex znalostí, dovedností, postojů a zkušeností, které je schopen pedagog cíleně využívat ve své činnosti. Kompetence jsou rozvoje schopné, variabilní a flexibilní. Promítají se do standardu pedagoga volného času.

Do standardu pedagoga volného času lze zařadit následující hlavní kompetence.

A. Kompetence oborové

Pedagog

- a. má osvojeny systematické znalosti zájmového oboru, dovede aplikovat praktické zkušenosti do zájmového oboru
- b. dovede transformovat poznatky příslušného oboru do zájmové činnosti (přizpůsobit věku, chápání členů zájmové skupiny)
- c. umí vyhledávat a zpracovávat informace, využívat informační a komunikační technologie

B. Kompetence pedagogické a didaktické

Pedagog

- a. ovládá strategie vzdělávání a učení v teoretické i praktické rovině, ve spojení se znalostmi psychologických, sociálních a kauzálních aspektů,
- b. dovede využívat metodické postupy vhodné pro zájmovou činnost a přizpůsobit je individuálním potřebám členů
- c. je schopen podporovat rozvoj individuálních kvalit žáků v oblasti zájmové a volní
- d. má znalosti z teorie a praxe hodnocení výsledků zájmové činnosti, dovede používat nástroje hodnocení vzhledem k vývojovým a individuálním zvláštnostem žáků
- e. má znalosti o právech dítěte a respektuje je ve své práci

C. Kompetence psychosociální a komunikativní

Pedagog

- a. ovládá prostředky vytváření příznivého klimatu ve skupině
- b. ovládá prostředky pedagogické komunikace ve skupině
- c. dovede uplatnit efektivní způsoby komunikace s rodiči, orientuje se v problematice rodinné výchovy
- d. má organizační schopnosti na úrovni práce se skupinou
- e. dovede diagnostikovat sociální vztahy ve skupině a rozpoznat sociálně patologické projevy členů (drogy, šikana apod.)
- f. dovede analyzovat příčiny negativních postojů a chování členů a použít přiměřené prostředky nápravy
- g. dovede se orientovat v náročných sociálních situacích, je schopen pomoci při jejich řešení

D. Kompetence profesně a osobnostně kultivující

Pedagog

- a. má znalosti všeobecného rozhledu (v oblasti filozofické, kulturní, politické, právní i ekonomické a dovede jimi působit na formování postojů mladých lidí,
- b. umí vystupovat jako reprezentant profese na základě osvojení zásad profesní etiky, ovládá vzorce profesního chování
- c. je schopen sebereflexe na základě sebehodnocení i hodnocení jinými subjekty
- d. má osobnostní předpoklady pro kooperaci s kolegy i s jinými subjekty.

8. Kde hledat optimismus pro další práci?

Vedoucí svoji práci nedělá pro veřejná ocenění ani pro získání „slávy“, pracuje se zaujetím pro obor, chce předat to, co získal vlastní pílí a přičiněním někomu dalšímu –

v tomto případě mladým lidem. Z tohoto principu musí čerpat sílu. Musí se dokázat radovat z každého drobného úspěchu, z každé zdařené schůzky, když vidí, že děti dělají pokroky. Úspěchy na soutěžích jsou „bonbónkem“ na vašem snažení a vrcholem je, když vidí v mladých pokračovatele ve včelařské práci, když vychoval dalšího včelaře. Největší potěšení by měl nalézt v tom, že i po letech se mladý člověk vrátí a dokáže vyjádřit svůj dík. Z takových momentů musí vedoucí čerpat svůj optimismus!

ZÁVĚR:

Všichni, kteří dokáží věnovat svůj volný čas zájmovým činnostem mládeže, činí vysoce záslužnou práci pro celou společnost a pomáhají budovat slušnou občanskou společnost. Za to všem vedoucím včelařských kroužků patří dík a ocenění!